

»Nej, det er ikke godt for os at sige,« sagde Halldor langsomt.

»Mistede I ved Baadens Forlis noget af, hvad der var jert?« spurgte Torkel i en helt anden Tone.

»Det kan nok være,« svarede Torstén noget sørgmodig, »vi havde hver en halv Tønde Kornvarer og en Skindpose med seks Pund Kaffe og desuden med Sukker og Kaffesurrogat og flere Ting i. var det ikke saadan, Halldor?«

»Jo, jeg tror det nok; jeg havde en halv Tønde Gryn i Baaden, tre Pund Kaffe, fire Pund Sukker, to Pund Kaffesurrogat, et Pund Skraatobak og en Flaske Brændevin.«

»Og det havde jeg ligeledes,« vedblev Torstén, »og nu er vi i den største Forlegenhed og blottede for Kornvarer, for Kaffe og for Tobak, og vi har ikke faaet noget for Rejsen. Salig Jon lod os faa Kornvarer paa sin Regning som et Slags Vederlag for Rejsen, men vi maa have vort Tab erstattet paa en eller anden Maade. Vi kan ikke taale at sætte til, hvad der er vort, og at spille Dage i denne Tid. Vi havde jo ellers kunnet tjene os noget, i det mindste havde jeg kunnet det, dersom jeg var bleven hjemme.«

»Og det havde ogsaa jeg kunnet; vi havde vel ellers været til Engs med Jon,« sagde Halldor.

»Men hvorfor er I det da ikke i Dag?«

»Der er ingen, som har bestilt os, og desuden er jeg slet ikke rigtig rask — jeg tror, det er Gigt — «

»Det gaar ikke mig bedre,« sagde Halldor.

»Men jeg tænkte nu ellers paa at gaa op til Gaarden i Dag og forhøre mig, om der ikke skulde være Arbejde at faa.«

»De bliver sagtens færdige med at bjerge Høet hjem fra Kæret i Dag. Men jeg kom nu lige i Tanker om noget andet — mon vi ikke kunde enes om, at jeg tog mig lidt af eder i Skydingen, og at I viste mig en lille Villighed i Stedet.«

»Jeg tror, dit Tilbud er Tak værdt,« sagde Torstén glædestraalende.

»Jeg skal sige eder noget, — Sagen er den, at det vilde være mere efter mit Hoved, naar I vilde sige, at Jon er druknet før Bjarne. Efter de gældende Lovbestemmelser er det i alle Maader mindre indviklet at have med Dødsboanliggende at gøre, dersom Faderen er død før Sønnen. Og da jeg sandsynligvis kommer til at faa en hel Del med Dødsboet at gøre, saa jeg helst, at I vilde bære Vidnesbyrd om, at Jon er død før Bjarne.«

»Men det er lige godt ikke sandt,« svarede Torstén og saa paa Halldor, som vilde han spørge ham til Raads.

»Nej, det er ikke sandt,« svarede Halldor og saa paa Torstén, som var det dog ikke sagt, at det var aldeles paalideligt.

Saa saa de begge paa Torkel.

»Naa ja, det kan nok være, det er ikke helt bogstavelig sandt efter den almindelige Mening, men man kan en Gang imellem tage det mindre nøje med Sandheden for at gøre andre en lille Tjeneste, naar blot ingen anden kommer til kort derved. Jeg hørte ikke rettere, end at I var ogsaa før halvvejs i Tvivl om, at Bjarne virkelig er druknet før Jon. Jeg indser ikke, at der kan for eder være noget til Hinder for at sige, at Jon er druknet først. Der har i hvert Fald ikke været andre Øjenvidner end I, derfor kan ingen gendrive eder.«

»Det er ganske rigtigt, ingen kan gendrive os. Men vi har fortalt baade Præsten og Helga og adskillige andre, hvordan det gik til.«

»I har husket fejl. Det hændes undertiden. Men kort og godt — der bliver en Gang holdt Forhør i Sagen, saa skal I kun sige, at Jon er druknet først.«

»Naa — saa — og lave om paa . . . ?«

Halldor stirrede blot paa Torkel og følte sig alt andet end hyggelig til Mode.

»Ja, det er da saa nemt, som noget kan være. I behøver bare at gøre lidt om ved Fortællingen og sige, at Masten ramte Jon, da den knækkede — jeg husker ikke rettere, end at I sagde, han havde Hovedet forslaaet, den Gang han fandtes — det har netop været af Slaget — det ligger paa rede Haand. Men saa skal I sige, at Bjarne er druknet under Baaden, da den kæntrede; det er endda ikke saa vanskeligt — I behøver bare at bytte Navnene om, saa er alting i Orden. I maa endelig passe paa at følge Sandheden til Punkt og Prikke i alle andre Henseender, naar der holdes Forhør. Det er mig meget magtpaaliggende, at I gør det.«

Torstén rørte sig ikke af Pletten. Han stirrede

en Stund paa Røgen, som steg op af Køkken-skorstenen. Han var tankefuld.

Halldor stirrede ned for sig, skubbede den pjaltede Hue til Side og klæde ivrigt den venstre Del af Hovedet.

»Naa, hvad agter I at gøre?« spurgte Torkel utaalmodig.

»Vi kommer til at have en Smule Godtgørelse derfor,« svarede Torstén og saa paa ham med et bredt Grin.

»I skal hver faa Varer for ti Kroner hos mig straks og kanske endnu mere, naar alting er i Orden og I har fortalt Sysselmanden, at Jon er druknet først.«

»Lad gaa da, jeg skal nok gøre det for Varer for ti Kroner straks og for Varer for tolv til seksten Kroner, naar alting er i Orden.«

»Men du, Halldor, hvad er du til Sinds at gøre?«

»Jeg véd det ikke;« det kom noget langtrukket; »det er ikke rart at have med det at bestille — men jeg tror, jeg kommer til at gøre det alligevel, naar Torstén gør det, det tror jeg, og saa paa de samme Vilkaar som Torstén.«

Han skulede skiftevis til Torstén og Torkel. Han vovede øjensynlig hverken at sige ja eller at sige nej, men han vovede dog mindst at sige nej. Saa stod de op. Halldor gik bort fra dem og hjem til Husmandspladsen.

Torstén blev tilbage.

»Jeg stoler ikke rigtig paa Halldor,« sagde Torkel sagte til ham, »du maa endelig holde ham varm for mig og sørge for, at han ikke sviger mig.«

»Vær kun ganske rolig, jeg skal nok holde ham varm, den Knægt,« sagde Torstén og lo; »han plejer at gøre, hvad jeg siger til ham. Han skal staa ved samme Udsagn som jeg. Men mon det ikke var bedst, vi fik en Seddel paa den første Del af Varerne. Vi har ikke noget i Huset.«

»I kan hente Proviant hos mig i Morgen. Kommer det ikke ud paa et?«

»Vi trænger baade til Kornvarer og Kaffe og Tobak. Vi mistede alt, hvad vi havde — der var ikke noget i Huset.«

»Der raades vel nok Bod derpaa.«

Saa sagde Torkel Farvel og red op til Hamravik. Han tolkede Enken sin inderlige Deltagelse i hendes Sorg og tilbød at være hende behjælpelig, hvor han kunde.

Hun tog med Tak mod hans Tilbud. Hun var rolig som før, men hun saa meget modfalden ud.

Saa red han hjem. Han havde efter sin Mening haft Lykken med sig. Det var længe, siden han havde været i saa godt Lune. Han haabede, at han var bleven nogle Hundrede Kroner rigere, »naar blot de Fandens Karle staa ved deres Ord,« sagde han.

Han lod Hesten gaa Pasgang paa Hjemvejen.

Hen paa Dagen gik Husmændene fra Hytten op til Hamravik med en Sæk under Armen og klagede deres Nød til Enken. Efter nogen Tids Forløb vendte de tilbage med hver sin Byrde paa Ryggen, — og saadan holdt de ud til næste Dag. Da hentedes Varerne.

Præsten skrev til Sysselmanden og meddelte ham Jons og Bjarnes Død. Torkel sendte ham ligeledes en Meddelelse om den sørgelige Hændelse og gjorde Rede for de nærværende Omstændigheder. Han sendte Brevet lige til ham. Med Overbringeren fik han igen Brev fra Sysselmanden. Ved dette Brev blev han udnævnt til midlertidig Sognefoged.

Ugen gik, uden at der hændtes noget videre.

V.

Jon og Bjarne skulde begraves om Lørdagen. Det var smukt Vejr, men Himlen var graa, og der laa Sne paa Højsfældene. Det var blevet efterarsagtigt. Faarene skulde jo ogsaa hentes hjem i næste Uge.⁶⁾

Folk flokkedes ved Kirken. Jon havde været en højtanset Mand i Bygden, og Bjarne havde været meget afholdt, saa ung som han var. Der var saare mange, som tog Del i den store Sorg, der havde ramt Helga. Derfor var der mødt en stor Mængde Mennesker til Jordefærden.

Husmændene vare ogsaa med. Torstén var Graver. Halldor havde undslaaet sig derfor. Han havde været noget underlig og aandsfraværende den hele Uge. Naar den sørgelige Hændelse kom paa Tale i hans Nærværelse, eller naar han blev spurgt om et og andet i saa Henseende, gjorde han ikke mange Ord, svarede hen i Vejr og Vind og gik bort, saafremt han kunde.

»Aa, han er saa blød af sig, stakkels Mand, han er endnu ikke kommen sig efter Rejsen,« sagde Folk og havde inderlig ondt af ham for det.

Han var ogsaa nok at ynke. Han kunde aldrig slaa ud af Tankerne, hvad han havde lovet Torkel hin Morgen. Det stod skærende klart for ham, at han skulde lyve i Forhøret, som skulde holdes — og Torkel meledede vist sin Kage derved, al den Stund han vilde købe dem til at lyve. Han havde mere end en Gang været fuldt og fast besluttet paa at sige Sandheden, men saa kom Torstén altid for at sætte Mod i ham. Han forestillede ham, at det var ikke at lyve — nej, langt og vidt fra —, men det var bare at afvige en Kende fra Sandheden — det var aldeles uskyldigt. Han vilde dog vel ikke være en saadan Kryster og Usselryg, at han vilde igen gaa fra, hvad han havde lovet. Han skulde ogsaa huske paa, at han vilde komme til at betale Varerne, han havde faaet paa Vjegejrsvik, i Fald han fandt paa at bryde sit Løfte. Det vilde heller ikke være raadeligt at støde Torkel for Hovedet. Det var bedre at have den Mand til Ven end til Fjende. Dette gjorde han rigtig klart og indlysende for ham.

Halldor lod sig altid stille tilfreds og overbevisende for Øjeblikket. Men Tvivlen begyndte at røre sig igen. Den stilledes ikke. Det var, som tilhviskede nogen ham stadig paa ny det gamle Ordsprog: »Endinn skaltu i upphafinu skoða.«⁷⁾

Han var endnu ikke rigtig enig med sig selv. Han stod dødstræt Sønden for Kirkegaarden. Der dyngedes en vældig Masse Muld sammen inden for og op til Kirkegaardsdiget. De havde næsten Graven færdig. Fra Tid til anden kastedes der smaa Skovfulde Jord op paa Højen. Jordklumperne rullede ud paa Diget — men Halldor lagde ikke Mærke dertil, han laa lænet frem paa Diget og var hensusken i dybe Tanker: »Hvad skal jeg gøre?« dette Spørgsmaal dukkede bestandig frem i hans Bryst. Saa kastedes der nok en lille Skovfuld Jord op. Den gik til Vejrs i en Fart. Saa faldt den ned paa Sydsiden af Højens Top, og Klumperne rullede ned til Randen af Diget. Men en af dem rullede længst. Det var en raadden og mulddækket Ryghvirvel af et Menneske. Den trillede ned af Højen og ud paa Diget og op i Favnen paa Halldor.

Han syntes ikke om denne Sending. Han tog Ryghvirvlen og betragtede den. Hans tungsindige Tanker plagede ham endnu mere. Det er underligt, hvor Forestillinger, der ikke have noget med hinanden at gøre, kunne opildne hinanden, og det først og sidst hos de Mennesker, der ikke ere ved deres fulde Samling. Han kom i Tanker om Døden, Døden, der — det troede han fuldt og fast — var kommen fra Løgnen og Løgnens Fader.

Saa kylede han Benet langt ud paa Tunet — og gik sin Vej.

Han tænkte endnu paa det samme, da Præsten var i Færd med at holde Ligtale. Præsten holdt en køn og passende Tale. Han skildrede i faa, men sande Ord Jon, som nu var død og borte. I Særdeleshed fremhævede han, hvor han havde været sanddru i al sin Færd. Aldrig havde noget af Verdens Løgn haft Lov at komme frem i hans Ord eller i hans Gerninger. Det forekom Halldor, som fik han en Spand koldt Vand over Hovedet. »Det er en Stikpille til mig,« tænkte han. Men saa tænkte han igen ved sig selv: »Det var sandt nok, Jon løj aldrig, skønt han var stivsindet og paastaelig; mon han ikke ogsaa skulde sige Sandheden, nu han er død og borte? Jeg vil give Agt derpaa — dersom han bæres ud først og sænkes ned i Graven først, saa er han død først — eller saa kan jeg rolig sige det.«

Saa sagde Præsten Amen.

Der begyndtes paa Salmen: »Allt eins og blómstrið eina,«⁸⁾ denne uforlignelige Sejrssang, som er bestandig evig og evigny, hvor ofte den saa end bliver sunget.

Halldor sad som paa Naale. Mon de skulde nu bære ham ud først eller ej? — hvad skal jeg sige? Sveden sprang frem fra hans Haarrødder. Han stirrede paa Kisterne, men saa dog næppe noget. Der flimrede for hans Øjne en glinsende Ring ligesom en Taagebue med mat Blodlød i Midten.

Saa stod Ligbærerne op. Jo, det var, som blev Halldor en umaadelig tung Byrde kvit. Der fór en iskold Gysning gennem hans hele Krop, da han følte sig lettet. Det var, som skulde han daane. Jons Kiste blev tagen op og baaren ud først. Bjarnes Kiste lige derefter.